

УДК 332.02

О.В. ПЕРЕПЕЛЮКОВА, канд. екон. наук,
науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

СУЧАСНІ РИЗИКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Ключові слова: агропромисловий комплекс, міжнародний бізнес, ризики, регіон.

Розглянуто основні питання сучасного розвитку агропромислового комплексу (АПК) регіонів країни. Визначено стан та перспективи розвитку АПК регіонів у контексті розвитку міжнародного бізнесу. Виокремлено основні ризики, які перешкоджають ефективному функціонуванню агропромислового комплексу регіонів. Запропоновано заходи щодо мінімізації ризиків розвитку АПК регіонів країни в контексті розвитку міжнародного бізнесу.

Вступ. У сучасному глобалізованому світі питання розвитку агропромислового комплексу в регіонах у контексті розвитку міжнародного бізнесу та європейської інтеграції є актуальними. Різний економічний потенціал регіонів та рівень їхнього розвитку, економічні та фінансові проблеми, що поглибились останнім часом у країні, нерозв'язаний збройний конфлікт на сході держави, наявність великої кількості біженців з окупованих територій та інші несприятливі обставини, з якими стикнулася економіка України на початку 2014 р., потребують особливого підходу до розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження загальних питань розвитку АПК і його галузей виробництва, проблеми та перспективи розвитку інтеграційних процесів, відродження кооперативного руху в Україні, створення нових інтегрованих формувань висвітлені у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: Т.В. Ліпницького, Н. Мокану, А. Папцова, Б.Й. Пасхавера, В.С. Шебаніна, Л.В. Молдаван, О.В. Шубравської, Т.В. Шевченко, Н.І. Тіхонова, П. Никифорова. Проте не розглянутими залишаються питання визначення ризиків розвитку агропромислового комплексу в контексті розвитку міжнародного бізнесу.

Метою статті є визначення сучасних ризиків агропромислового комплексу регіонів у контексті розвитку міжнародного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Розвиток агропромислового комплексу країни та її регіонів посідає одне із центральних місць у концепції розвитку ЄС. Від його заснування і до сьогодні формування та здійснення Спільної аграрної політики залишається найскладнішим завданням, пов'язаним з фінансуванням і непередбачуваними проблемами на міжнародних сільськогосподарських ринках.

Ускладнення структури та інфраструктури соціально-економічних відносин, необхідність постійної інноваційної модернізації суб'єктів господарювання, ріст конкуренції на локальних і світових ринках обумовлюють необхідність упровадження у практику господарської

діяльності прогресивних форм організації виробництва та управління, однією з яких є механізм агропромислової інтеграції. Агропромисловий комплекс займає важливе місце у структурі української економіки та гарантує продовольчу безпеку країни, визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольчих товарів для населення, формує валютні надходження до держави від експортних поставок, визначає стан та тенденції розвитку сільськогосподарських територій. Сільськогосподарське виробництво формує близько 10 % українського ВВП, а харчова промисловість — близько 8 %, разом із сільськогосподарським машинобудуванням, виробництвом добрив і хімікатів їхня спільна частка у ВВП України сягає 25 % [1]. Частка харчової промисловості у загальному обсязі промислової продукції складає майже 20 %. Переважна частина товарного наповнення у 2016 р. представлена продукцією олійно-жирової галузі — 14 %, молочними продуктами та морозивом — 13,6 %, продукцією м'ясопереробної галузі — 13,2 %, хлібопекарської — 5,5 % [2].

Як свідчать міжнародні порівняння, наведені у таблиці, Україна має чи не найкращий у світі потенціал земельних ресурсів, який створює передумови для забезпечення добробуту громадян України та конкурентоспроможності у світовому агропромисловому секторі. Отже, покращання умов торгівлі з ЄС можливо досягти через інтенсифікацію використання наявного в Україні потенціалу земельних ресурсів [3].

Україна значно відстає від розвинутих європейських країн за показниками продуктивності праці в агропромисловому комплексі. Першочерговою причиною такого відставання є низький рівень технологій сільськогосподарського виробництва. Скорочення такого розриву у продуктивності праці неможливо досягти без радикального реформування аграрного сектору, залучення масштабних інвестицій, трансферу технологій, реформи професійної освіти. А здійснення таких реформ можливо тільки завдяки активній ролі держави та фундаментальних реформ державної політики стосовно розвитку аграрного сектору.

З 01.09.2017 українська економіка функціонує в умовах зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС. Природним наслідком цього є загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках. Проте ЗВТ — потужний стимул для піднесення

вітчизняного агропромислового комплексу на новий рівень, адже конкуренція є головною рушійною силою розвитку економіки. Зважаючи на значний потенціал агропромислового комплексу України, прогнозується на 2018 р. збільшення експорту агропродовольчої продукції до ЄС, який зросте на 492,8 млн дол. США порівняно із 2015 р. і складе приблизно 4,7 млрд дол. США. Найбільш значущими групами експортованих з України агропродовольчих товарів є: кукурудза, насіння олійних культур, матеріали рослинного походження, олія, цукор, м'яса, кондвироби, пшениця та суміш пшениці і жита, мед, залишки і відходи харчової промисловості. Маючи конкурентні переваги, саме ці продукти визначатимуть реальні обсяги українського експорту до ЄС [3].

Необхідно відзначити велику залежність харчової та переробної промисловості від стану сільського господарства. Неврожаї, скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, зниження ефективності діяльності сільського господарства негативно відбивається на підприємствах харчової промисловості й зумовлює зменшення обсягів виробництва, що призводить до подорожчання продовольчих ресурсів на внутрішньому та зовнішньому ринках. Агропромисловий комплекс структурно представлений галузевими продовольчими підкомплексами (м'ясопродуктовим, молокопродуктовим, цукровобуряковим, зернопродуктовим тощо), кожний з яких об'єднує сільськогосподарських товаровиробників, переробні підприємства та торговельні організації в межах функцій ви-

Сільське населення та сільськогосподарські угіддя: міжнародні співставлення

Країна (зони країн)	Частка сільського населення, %	Частка орних угідь, %	Площа орних угідь на 100 осіб, га
Україна	32	56,1	70,2
Росія	27	7,4	85,7
Казахстан	42	8,4	144,8
Бразилія	14	7,2	31,8
США	18	18,6	56,0
Китай	56	11,6	8,2
Індія	70	53,2	13,9
Країни зони євро	27	24,4	18,9
Світ	50	10,7	20,7

щування сировини та її переробки, реалізації готової продукції.

Економічна інтеграція України та ЄС передбачає наближення завдань щодо розвитку українського сільськогосподарського виробництва до європейських стандартів. У цьому контексті важливо враховувати сучасні тренди реформування, що будуть актуалізувати нові вимоги до продукції, яка постачається на європейській ринку: а) скасування виплат фермерам задля підтримки їхніх доходів, натомість видається необхідною концентрація ресурсів для інтенсивного розвитку сільських територій та сумісних із природними умовами видів агровиробництва; б) поступове скорочення прямих виплат та інструментів регулювання ринку, у перспективі — повне скасування; в) бюджет, спрямований на прямі виплати, перенаправляти на фінансування заходів із розвитку сільських територій і популяризацію якісної агропродукції, стимулювання споживання здорових продуктів на території ЄС і за її межами.

Важливість та актуальність посилення конкурентоспроможності АПК України на європейському ринку пояснюється підвищенням цін на сільськогосподарську продукцію внаслідок загострення світової продовольчої кризи та збільшенням виробництва й використання біологічного палива, що обумовлює ріст потенційного попиту на вітчизняну продукцію; зростанням попиту в європейських країнах на органічну продукцію, причому ціни на таку продукцію вищі на 20—50 %, а для її вирощування у країнах ЄС використовується лише 3,5 % загальних сільськогосподарських площ; лише 20 % виробленої в Україні аграрної продукції споживається в межах держави, а решту можна експортувати; експорт сільськогосподарської продукції становить 21 % усього експорту України до країн ЄС, причому країни ЄС є найбільшим імпортером сільськогосподарської продукції у світі [3].

До основних чинників, що обґрунтовують необхідність розвитку сільськогосподарської кооперації й агропромислової інтеграції, потрібно віднести: нерозвиненість системи закупівель, зберігання, первинної та глибокої переробки, реалізації сільськогосподарської продукції; недосконалість економічних взаємин між виробниками та переробниками сировини, постачальниками засобів виробництва та каналами розподілу продукції, що призво-

дить до збільшення кількості посередницьких структур та їхньої частки у розподілі доходів; диспаритет цін (низькі закупівельні ціни на сільськогосподарську сировину, які не покривають витрати та не стимулюють підвищення обсягів виробництва продукції; високі ціни на паливно-мастильні матеріали, сільськогосподарську техніку, добрива тощо); низька якість сільськогосподарської сировини; роздробленість, незначні розміри фермерських та приватних господарств, низький рівень їхньої прибутковості; значна частка (більше 50 %) господарств населення у виробництві продукції сільського господарства.

Основними ризиками, які гальмують зміцнення позицій країни на міжнародному ринку агропромисловості, є:

- низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи, що проявляється у високій вартості банківських кредитів та позик, нерозвиненості в Україні сфери страхування кредитних та виробничих ризиків;
- нерозвиненість інфраструктури АПК, що призводить до збільшення вартості виробництва, значних втрат продукції під час її транспортування та зберігання;
- недостатня гармонізація українських стандартів якості із міжнародними;
- низька капіталізація вітчизняних сільськогосподарських підприємств, яка обмежує їхні можливості щодо залучення додаткових коштів для розвитку бізнесу;
- переважно низький рівень спеціалізації господарств — більшість вітчизняних сільськогосподарських підприємств займаються рослинництвом і тваринництвом, виробляючи при цьому 10—20 найменшуваних продукції;
- недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок в аграрному секторі, що зумовлює незадовільну якість насінневого та племінного матеріалу, обмежує продуктивність сільськогосподарського виробництва;
- недостатня активність державної політики щодо підтримки родючості ґрунтів, яка призводить до збільшення частки ґрунтів, непридатних для ведення сільського господарства;
- занепад вітчизняної машинобудівної галузі та обмеженість фінансових можливостей сільськогосподарських виробників;
- фактичне знищення кооперативних традицій.

Таким чином, мотивом об'єднання переробних та інших підприємств АПК є необхідність забезпечення стабільних доходів у результаті створення власної надійної сировинної бази, формування постійних ринків збуту виробленої продукції, розширення сфер діяльності тощо. Упровадження ефективної стратегії інтеграційного розвитку в АПК може вирішити не лише питання завантаження виробничих потужностей переробних підприємств за рахунок забезпечення якісною сировиною, створення економічно вигідних умов в аграрному секторі для вирощування сільгосппродукції, забезпечити гарантовану зайнятість сільськогосподарських виробників, але й створити умови для виходу вітчизняних виробників на світові ринки, що особливо актуально в умовах світової продовольчої кризи.

Упродовж усього періоду державної незалежності України розвиток аграрного сектору залишається одним із основних пріоритетів економічної політики держави. Цій проблематиці присвячено значну кількість наукових публікацій, а на урядовому рівні ухвалено ряд програм, спрямованих на відродження українського села та підвищення ефективності функціонування вітчизняного АПК.

Висновки. Поглиблення інтеграції та створення вертикально інтегрованих структур є взаємовигідним для суб'єктів господарювання із різних сфер агропромислового комплексу через сприяння зниженню рівня невизначеності у постачанні та збуті, формування стабільної сировинної зони, налагодження взаємовигідних економічних стосунків між виробниками сировини та переробними галузями, концентрації виробничих потужностей, відновлення зв'язків з наукою та спрощення дифузії технологічних нововведень, обмеження конкуренції та збільшення вхідних бар'єрів до галузі, виникнення ефекту масштабу тощо. Такі заходи дадуть змогу підвищити конкурентоспроможність вітчизняного агропромислового комплексу на міжнародній арені.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мерзляк А.В., Кіктенко О.В. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону: монографія. Запоріжжя, 2009. 160 с.
2. Молдаван Л.В., Шубравська О.В. Інвестиційні пріоритети у сфері розвитку агропромислового виробництва України та механізми їх реалізації. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 78—87.

3. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України. Київ, 2011. 19 с.
4. Шубравська О.В. Сільськогосподарське виробництво України: нові можливості та виклики розвитку. *Економіка України*. 2015. № 5. С. 40—51.

REFERENCES

1. Merzliak A.V., Kiktenko O.V. Derzhavne rehuliuivannia innovatsiinoho rozvytku rehionu: monohrafiia. Zaporizhzhia, 2009 [in Ukrainian].
2. Moldavan L.V., Shubravskaya O.V. Investytsiini priorytety u sferi rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy ta mekhanizmy yikh realizatsii. *Ekonomika Ukrainy*. 2015. No. 4: 78-87 [in Ukrainian].
3. Spilna ahraryna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: mozhlyvosti ta vyklyky dlia Ukrainy. Kyiv, 2011 [in Ukrainian].
4. Shubravskaya O.V. Silskohospodarske vyrobnytstvo Ukrainy: novi mozhlyvosti ta vyklyky rozvytku. *Ekonomika Ukrainy*. 2015. No. 5: 40-51 [in Ukrainian].

Надійшла 02.10.2017

Е.В. Перепелюкова

Институт экономико-правовых исследований
НАН Украины, г. Киев

СОВРЕМЕННЫЕ РИСКИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕГИОНОВ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА

Рассмотрены основные вопросы современного развития агропромышленного комплекса регионов страны. Определено состояние и перспективы развития агропромышленного комплекса регионов в контексте развития международного бизнеса. Выделены основные риски, которые препятствуют эффективному функционированию агропромышленного комплекса регионов. Предложены мероприятия, по минимизации рисков развития агропромышленного комплекса регионов страны в контексте развития международного бизнеса.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, международный бизнес, риски, регион.

О.В. Перепелюкова

Institute of Economic and Legal Researches
of the NAS of Ukraine, Kyiv

MODERN RISKS OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY OF THE REGION IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL BUSINESS

The article considers the main issues of modern development of the agro-industrial complex of the country's regions. The state and prospects of the development of the agro-industrial complex of regions in the context of the development of international business are determined. The main risks that hinder the effective functioning of the agro-industrial complex of the regions are identified. Measures are proposed to minimize the risks of development of the agro-industrial sector of the country's regions in the context of the development of international business.

Keywords: agro-industrial complex, international business, risks, region.